DR. ANTE M. STRGAĆIĆ:

BOŽAVLJANI ZAROBILI ULCINJSKU GALEOTU

Krajnju skupinu zadarskih otoka prema otvorenom Jadranu zatvara pretežno Dugi otok. Na sjevernom kraju tog otoka nalazi se mala skupina od četiri raštrkana sela mediteranskog tipa. Danas, prema statistici iz godine 1953., sva ta sela imadu 1402 stanovnika, i to Dragove 370, Božava 269, Veli Rat 387 i Soline 376 stanovnika. Po šematizmu zadarske nadbiskupije iz godine 1928. ova su četiri sela imala 1847 osoba.[1] To je zapravo dosada najveći uspon stanovništva tih sela. Po šematizmu pak iste nadbiskupije iz godine 1910. ta su sela imala 1622 osobe.[2] U prošlosti su pak ta sela bila vrlo skromna u broju stanovnika i što se ide više u prošlost, to taj broj više opada. Još godine 1844. sva ta četiri sela imadu 808 osoba.[3] U XVIII. stoljeću je taj broj manji, a u XVII. još i manji – bar koliko možemo pratiti po pristupačnim podacima iz prošlosti.

U prošlosti je toj skupini sela bilo središte i matica današnje selo Božava, stara crkvena župska jedinica, za koju povijesnik župa zadarske nadbiskupije C. F. Bianchi[4] piše da je »vrlo stara« (»È parochia d'istituzione assai antica«). A to se jasno vidi i po činjenici, što su ta sva četiri sela do godine 1684. bila u crkvenom pogledu jedna jedinica i to kao župa Božava sa svojim župnikom na čelu. Pučanstvo je svih tih župa dolazilo na župske službe u maticu na Božavu. Samo je najstariji svećenik u svakoj filijali služio misu i ostale crkvene službe za starce, nemoćne, djecu i ostale osobe, koje su po crkvenim propisima bile oproštene pohađanja crkvenih službi u župskoj matičnoj crkvi na Božavi.[5]

[1] Status personalis et localis dioecesis Sibenicensis et Administraturae Apostolicae Partis Jugoslavicae Archidioec. Jadrensis a. D. 1928, Sibenici 1928, 156, 157.
[2] Status personalis et localis archidioec. Jadrensis, Jaderae 1911, 99, 100.
[3] Schematismo della dioecesi di Zara pel 1844, Zara 1844, 28.
[4] Zara cristiana II, Zara 1879, 65.
[5] Sr. C. F. Bianchi, sp. dj. II. 62, 64, 65, 67, 69.

Godine 1684. javlja se kao samostalna župa još i Dragove, kako svjedoči njezina glagoljska matica, koja počinje upis krštenih 28. prosinca 1684.[6] U jednoj svojoj naredbi od 7. listopada 1696. naređuje zadarski nadbiskup Viktor Priuli (1688–1712) »župnicima« (»ai parochi«) Božave i Dragova, da ne dopuste kupiti crkvenu desetinu po svojim župama nikome, nego zakupniku te desetine Jerku Batkoviću iz Božave.[7] Te iste godine spominje spomenuti nadbiskup uz ta dva župnika još i kapelana u Velom Ratu (»Don Mattio Gallessich capellano di Ponte Bianche«).[8] Jedna detaljnija statistika iz druge četvrti XVIII. stoljeća daje obilatije podatke o tim selima. Kolonel zadarskih otoka conte Girolamo Soppe Papali donosi u svom popisu 25. svibnja 1738., da je selo Dragove imalo 136 osoba, Veli Rat (najvjerovatnije sa Solinama, jer se Soline ne spominju nigdje kao posebno selo) 295, a Božava 75 osoba. Skupa 556 osoba. Ta statistika ima još i podatak, da su tada Dragove imale 41 čovjeka sposobna za nošenje oružja, Veli Rat (sa Solinama) 58 ljudi i Božava 15 ljudi sposobnih za nošenje oružja, usve 114 ljudi sposobnih za nošenje oružja.[9] Po jednoj drugoj statistici iz XVIII. stoljeća, negdje oko polovine tog stoljeća, Božava ima 4 lađe, Dragove 6, a Veli Rat (sa Solinama) 20 lađa. Po istoj statistici ima Božava 14 volova, a blaga sitnoga zuba 170, Dragove ima 21 vola, a 190 blaga sitnoga zuba, a Veli Rat (sa Solinama) 61 vola i 940 blaga sitnoga zuba.[10]

Božava je morala imati pod sobom u crkvenom pogledu još pod konac XVIII. stoljeća i Soline i Veli Rat, jer je Magistrato alle decime del clero u Mlecima 9. lipnja 1787. rasporedio diobu crkvene desetine tako, da su župnik Božave i dva kapelana kurata dobili dva dukata i pet groša (»al parroco di Boxaua e due capellani curati negli scogli di ducati due, grossi cinque«), a župnik Dragove jedan dukat i šest groša (»al parroco della Villa di Dragoue di ducati uno e grossi sei«).[11]

Taj ekskurs u prošlosti te skupine od četiri sela na sjevernom dijelu Dugog otoka omogućava nam jasniji uvid u ondašnje njihovo stanje i, dosljedno tomu, daje mogućnost, da se dobije potpunija slika događaja.

Ti mirni ljudi, više zapravo stočari nego mornari (dosta se sjetiti broja sitnoga blaga i blaga krupnoga zuba!), s razmjerno malo brodova (ukupno 30!), i to manje sadržine –; ti ljudi mirne i tihe naravi, prodorni i marljivi radnici, vrlo miroljubljivi u ophođenju s ljudima – bili su protagonisti jednog neobičnog događaja, koji se na prvi pogled čini više kao neka avantura negoli zbilja. Činjenica je ipak, da su ti ljudi

[6] Državni arhiv Zadar (odsada DAZ) – Fond Matice, br. 203.

[7] Liber privilegiorum venerandi capituli ecclesiae Sanctae Anastasiae Iadrae 1398.–1818. – Rkp. u biblioteci stolnoga kaptola u Zadru, 271.

[8] Liber privilegiorum. . ., 273.

[9] DAZ – Spisi obitelji Lantana X, poz. br. 3, str. 120.

[10] DAZ – Spisi obitelji Lantana XXIV/a, poz. br. 3, br. 1.

[11] Liber privilegiorum . . .. 479, 480.

u prošlosti prisilili oružjem u ruci, da im se predade iza kraćeg okršaja jedan ulcinjski gusarski brod i da zarobe s brodom i sve gusare na njemu.

Vrijedno je oteti zaboravi taj dosada nepoznati događaj iz prošlosti zadarskih otoka i osvježiti njegovu dramu.

U našim se izvorima spominju Božavljani kao protagonisti te dramatične scene na moru pod vodstvom svog župnika, a događaj se zapravo odigrao na teritoriju današnjeg Velog Rata. Tu je vrlo vjerovatna pretpostavka, da su u tom poduvigu sudjelovali stanovnici sviju četiriju sela, koja ovdje dolaze u izvorima pod jednim imenom. Ja ću se držati terminologije izvora.

Tri izvora govore o tom podvigu Božavljana na moru. Dva se nalaze u Državnom arhivu u Zadru, a treći u Vatikanskom arhivu u Rimu.

A) Prvi i najopširniji izvor jest diploma priznanja, koju su 1. lipnja 1686. izdali zadarski rektori knez Anđelo Emo (1684–1686) i kapetan Bartolomej Gritti (1685–1687) župniku Božave don Dunatu Šaruniću, rečenomu Baćoka.[12] Po ondašnjem običaju pripovijedaju potanko zadarski rektori kao zvanična lica, da se »u početku ovog rata« (»ne' principij di questa campagna«) vraćala kući iza pljačke po Sjevernom Jadranu jedna ulcinjska gusarska galeota (»vna galeotta da Ulcigno«) sa sužnjima i plijenom. Jaka oluja (»fiera tempesta«) bacila je tu galeotu na jedan otočić blizu sela Veli Rat i na lađi se otvorila velika rupa na dnu (»ma combattuta da fiera tempesta percorse in un scoglietto uicino alla villa di Ponte Bianche rileuando nel fondo della carena una larga apertura«). Opazivši to gusari, prihvatili su se energično posla. da bi bar privremeno zatvorili rupu, ne bi li kako došli u svoju matičnu luku. I bili bi u pothvatu i uspjeli, da nisu u tome bili spriječeni od župnika don Dunata Šarunića Baćoke (»e gli riusciua l'intento se non gli ueniua impedito dal ualore e zelo del Reuerendo Bachioca«). On je hitno sakupio dosta svojih župljana, a vjerojatno i sazvao u pomoć najbliže iz okolice, te su se na barkama uputili na mjesto, gdje su gusari popravljali svoju ladu, pošto su se prije naoružali arhibuzima[13] (»che auedutosi dell'accidente, animando le sue genti, raddunato quantità di huomini, e di barche, volò a quella parte«). Naravno da su se gusari oduprli što su jače mogli napadaju Božavljana. Znali su vrlo dobro, da se tu radi u najmanju ruku o ličnoj slobodi, ako ne i o glavi svakome pojedinomu. Iza okršaja, u kome je poginuo zapovjednik broda i još neki njegovi drugovi, morali su se gusari predati sa svim plijenom

[12] DAZ – Dukale i terminacije IV (1643.–1704.), list 220–221. Odsada ćemo citirati ovaj prvi izvor: Izvor A.

[13] Arhibuz je vatreno, lako prenošljivo oružje oblika današnje puške. Sastojalo se to oružje od duge željezne cijevi, koja se punila prahom i komadićima željeza, ali obično olova. Cijev je bila pričvršćena na drvetu, neke vrste kundaku. Na dnu cijevi na kundaku nalazila se mala napravica za paljenje različita oblika i imena kroz vjekove. Neki su arhibuzi i poduprti provizornim tronogom visine do čovjekovih ramena, na koji se naslanjalo arhib., da sigurnije gađa. Sr. Iacopo Gelli, Guida del raccoglitore e dell'amatore di armi antiche, Milano 1900, 59–70.

i sužnjevima na njoj (»et à colpi d'archibugiate li costrinse ad'abbandonare la galeotta e li schiuai, oue anco insegguiti doppo qualche constrasto amazzato il Ray capo della galeotta, e periti diuersi altri, furono necessitati gl'altri à ceder l'armi e rendersi«). U izvoru se ne kaže, da da li je u tom okršaju poginuo i koji od Božavljana. Božavljani su zarobili 67 gusara i predadoše ih sa čitavom galeotom zadarskim rektorima kao prvoj nadležnoj državnoj vlasti. Nije naznačen potanje ni broj kršćanskih sužnjeva, koje su tom prilikom Božavljani oslobodili. Općenito se kaše, da je tom prilikom dobio slobodu stari župnik s Unija, koga su gusari bili odvukli sa sobom, neke majke s nejakom djecom i »drugi kršćanski sužnji« (»un uecchio sacerdote paroco di Unie, e alcune madri con teneri figlioli, et altri schiaui christiani«). Čitav taj podvig Božavljana pripisuju zadarski rektori poduzetnosti i junaštvu župnika Šarunića Baćoke, i oni mu izdaju službenu potvrdu o tom činu, da se može njome poslužiti u svakoj prilici.

O samom pak župniku don Dunatu Šaruniću rečenomu Baćoka vrlo malo znademo. Javlja se godine 1680. na dijecezanskoj sinodi u Zadru,[14] a C. F. Banchi[15] ga donosi kao župnika u Božavi još godine 1706. Njegovo bi župnikovanje u Božavi padalo u razdoblje 1680.–1706., punih 26 godina. Ako uzmemo, da u ona vremena, kad je po dalmatinskim glagoljskim župama bilo i predovoljno klera, župnik Šarunić nije mogao dobiti tu župu prije četrdesete godine života, to bi se taj događaj odigrao negdje najranije u njegovoj četrdesetoj godini života.

Zapravo to je glavni izvor, iz kojega saznajemo i za sam podvig Božavljana i za glavne njegove pojedinosti. Ali ne i za sve pojedinosti.

B) Drugi je izvor terminacija generalnog providura za Dalmaciju i Albaniju Aleksandra Molina od 4. ožujka 1691. godine.[16] Tu generalni providur za Dalmaciju i Albaniju ne govori o samom događaju do li to, da su Božavljani zarobili »jedan ulcinjski brod ili fustu sa svim gusarima u njoj« (»Essendo alla benemerita villa di Bosaua di questa giurisdittione di Zara, quale preso un legno, ouer fusta di Dulcigno con tutti i corsari che u'erano dentro . . .«). Ali on govori o nečemu novom, i to kako su Božavljani, imajući u ruci 67 ulcinjskih gusara, njihov brod i plijen, zamolili mletačke vlasti u Zadru, da im dadu jednog zarobljenika s ulcinjske galeote, koga bi oni zamijenili za nekog svog mještanina, koji je čamio u turskom ropstvu. Mletački je Senat brzo udovoljio njihovoj molbi dukalom od 9. svibnja 1686. Generalni providur za Dalmaciju i Albaniju imao je izvršiti to naređenje Senata u prilog Božavljana. On je odredio, da im se preda turski zarobljenik s mletačke galije Hasan Alidervo (»facendoli cosegnare il Turco Assan Alideruo«), kako se to vidi iz terminacije od 11. lipnja 1689. Ali su

[14] Synodus dioecesana Ioh. Evang. Parzaghi 13.–15. listopada 1680., Collectio Actuum officialium curiae archiepiscopalis Iadrensis IX/7, Iadreae 1890, 51.

[15] Zara cristiana II, 67.

[16] DAZ – Spisi generalnog providura za Dalmaciju i Albaniju Alessandro Molin (1689–1692) II, list 167. – Odsada ćemo citirati ovaj izvor kao Izvor B.

Božavljani – čudna stvar! – morali platiti državnoj kasi za nj 217 libara, 13 solada i 6 denara uime duga, koji je teretio Turčina Hasana za njegovo odijelo, koje mu je država davala za vrijeme njegova robovanja na galiji (»per il debito del medesimo schiauo contratto a causa di drappi somministratigli nel tempo che dimorò sopra la galera Nobil Huomo Giacomo Balbi«). Kako se sva ta procedura otegla zbog neke pogreške, što se bila potkrala u popratnim ispravama Turčina Hasana Aliderva u njegovu identitetu, te su ga pobrkali s drugim Turčinom sličnog imena Assan Alidirnom, to se i zamjena otegla preko očekivanja, dok se ta kancelarijska pogreška nije ispravila. O svemu tome je generalni providur Aleksandar Molin izdao svoju terminaciju 4. ožujka 1691., u kojoj je sve to opisao i naveo u tančine.

C) Treći je izvor depeša papinske nuncijature u Mlecima iz Mletaka papinskom dvoru u Rim.[17] Ta je depeša datirana u Mlecima 27. travnja 1686. Papinski je nuncij vrlo skrbno i točno izvještavao svog suverena u Rimu o svakom i najmanjem događaju na našem tlu za toga rata, a dobivao je svoje informacije bilo izravno od mletačkih dalmatinskih biskupa, bilo preko službenih mletačkih vlasti, koje su ih dobivale s terena. U izvještaju tog dana mletačka nuncijatura javlja, da je prispjela u Mletke jedna lagana, brza lađa iz Dalmacije i donijela vijest, da su četiri fuste iz Ulcinja zarobile 25 kršćana na otoku Srakanama u vodama Kvarnera blizu Lošinja. Vraćajući se pak natrag ti brodovi u svoju bazu, da ih je napala »jaka oluja blizu zadarskih otoka kod nekog velikog sela, gdje su naletili stanovnici tog sela, oslobodili 7 kršćanskih sužanja i zarobili 63 od tih barbara, a da se ne zna kako su svršile ostale lađe« (»Peotta di Dalmazia ragguaglia, che 4 fuste di Dulcigno hauessero fatte schiaue 25 persone à Canigole su confini del Quarnier passando poi uerso Dulcigno, ma uicino à scogli di Zara sorpresse da grossa burasca uicino ad una gran uilla, oue accorsiui quelli habitanti, ricuperarono 7 schiaui christiani facendo 63 di quelli barbari prigioni senza sapersi il fine dell altre«).

Ovako donose taj događaj ti naši izvori. Ja sam donio iscrpno opširnu samog događaja, kako je sadržana u tim našim izvorima, da bi se moglo potpunije pratiti ovo naše razlaganje.

*

Mimogred spominjem, da je suvišno postavljati pitanje vjerodostojnosti naših navedenih izvora. Autori naših izvora A i B službeni su funkcioneri mletačkih vlasti na teritoriju, gdje se odigrao događaj. Oni su po naravi svoje službe morali poznavati do u tančine događaj, koji se zbio za njihova službovanja na njihovu teritoriju. O tome oni daju i službena uvjerenja pod svojim vlastoručnim potpisima i pečatom.

[17] Vatikanski arhiv – Nunziatura Veneta – Archivio Avvisi N° 49, Anno 1686. – Ispisi fra Dane Zeca iz Vatikanskog tajnog arhiva, Rkp. u DAZ, sv. V, 309. – Odsada ćemo ovaj izvor citirati kao Izvor C.

Treći izvor, naš izvor C, doista je od suvremenika događajâ, ali je taj suvremenik daleko prostorno od arene događaja. No, po svojoj službi, koju je vršio kao papinski nuncij kod Serenissime u Mlecima, on je morao biti upućen do u tančine i u same detalje događaja tog rata, u koji je bio upleten i njegov suveren, te je slao iz naših krajeva izvještaje iz prve ruke, kako se to vidi iz samih njegovih depeša. Prema tome, nema ni najmanje sumnje ni o autentičnosti, a ni o ispravnosti naših izvora.

Kad se pak sva tri izvora uzmu u analizu, vidi se, da je, uzet svaki o sebi, nepotpun, manjkav; a kad se povežu u jednu cjelinu, onda odskaču naoko među njima takve praznine, da se čine čak ponešto i kontradiktorni, premda se u stvari sva tri izvora odlično popunjuju tako, da čine kompaktnu, potpunu cjelinu. Što nedostaje jednomu, nalazi se u drugom, što jedan propušta sa svog gledišta, to upotpunjuje dobro drugi sa svoga.

2. Upada u oči, da nijedan od naša tri izvora ne govori, o kom se to zapravo ratu radi. Samo izvor A govori konfuzno i nepotpuno, da se to zbilo »u početku ovog rata« (»ne' principij di questa campagna«). Iz mletačke je pak povijesti poznato, da se to mora raditi jedino o takozvanom prvom Morejskom ratu Serenissime s Portom 1684.–1699., ili o tzv. ratu svete lige.[18]

Zapravo, taj su rat opreznoj Signoriji iza dvanaestogodišnjeg mira s Portom po svršetku kandijskog rata (1646–1669), u kome se bila iscrpla skoro do iznemoglosti, nametnuli naši narodi iza poraza velike turske vojske pod Bečom 11.–13. rujna 1683. Nemira je na mletačkoj i turskoj granici u Dalmaciji bilo skoro uvijek. Ali je krajina u zadarskom kotaru planula godine 1682., kad je Hasan-beg došao u Zemunik s tri svoje žene i s oko 100 dobro naoružanih Turaka. On je nemilo pritisnuo kršćansku raju, koja je za mira iza kandijskog rata, 1669. kao mletački podanici prešla na turski teritorij i uzela u najam zemlju turskih pograničnih feudalaca i bila platila već unaprijed najam za unajmljenu zemlju svojim turskim feudalcima do sv. Jurja (23. travnja) 1683. Hasan-beg zemunički naprosto je od njih tražio, da napuste turski teritorij i da prepuste zemlju njegovim muslimanskim podanicima. Kad nije išlo milom, onda on udari silom i pogubi Vuka Lučinu, vjerojatno njihova vođu. Kršćanski kmetovi planu, sasijeku Hasan-bega i sve njegove ljude i počnu osvajati tursku zemlju. Spor je tragično svršio pred sultanom, koji za odmazdu dade pogubiti isto toliko mletačkih podanika na Istoku. Tu je pobunu ugušila krvavo Signorija kaznivši strogo svoje podanike po zadarskim kotarima, a sultanu dađe svotu od 125.000 reala za odštetu obiteljima zemuničke katastrofe.[19]

Koliko je pak Signorija uspjela 1682. ugušiti pobunu svojih graničnih podanika u zadarskom kotaru, nije to mogla nikako iduće godine.

[18] Sr. Š. Ljubić. Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske II. Rieka 1869. 217. 218; J. Alačević. Tabularium. Arkivi u Dalmaciji I/1, Zadar 1901, 8, 9; G. Novak. Prošlost Dalmacije II. Zagreb 1944, 229–233.

[19] J. Alačević, sp. dj., sp. mj.

Na glas, da austrijska vojska iza turskog poraza pod Bečom tjera Turske niz Ugarsku, dalmatinska se raja pridružila svim srcem tom općem pokretu tako, da je mletački Senat 12. veljače 1684. i službeno navijestio Porti rat i stavio se na stranu Austrije, Poljske i pape u ovom ratu. To je tzv. rat sv. lige.

Za tog je rata ponovo oživjelo gusarstvo na Jadranu slično onomu za kandijskoga rata.[20] Osobito su bili izvrgnuti gusarskim osmanskim brodovima vanjski otoci, i otoci zadarskog područja ne izuzevši ni one u današnjoj Istri. Tako je godine 1683. u svibnju opljačkan Susak (Sansig) i Unije od turskih fusta.[21] U godini 1685. gusari su se zaletjeli u istarske vode tri puta: prvi put 28. travnja, kad su napali jednu marcilijanu sa žitom u luci Osora,[22] drugi put su istog dana opljačkali Unije kod Lošinja i ujedno Molat u zadarskom području,[23] a treći put krstare 14. srpnja vodama Istre.[24] Godine 1686. iskrcali su se 13. srpnja na Unije kod Lošinja i odveli 13 sužanja[25] i još 27. travnja, o čemu govori naš izvor C. Godine 1698. napale su 5. srpnja u vodama Molata dvije ulcinjske galeote jednu trgovačku ladu.[26]

Shvatljivo je po sebi, da se otomanski gusari nijesu smjeli uvlačiti među dalmatinske otoke, pogotovo ne među zadarske, koji su i brojni i zapleteni i gdje su bili u velikoj opasnosti, da ih ne zateku mletački brodovi, koji su krstarili Jadranom. Morali su se držati jadranske pučine, gdje su u prepadu na svojim brzim brodovima mogli nenadano i brzo upasti, opljačkati što su već našli i – uteći natrag.

II. Izvršivši identificiranje rata, o kome govore naši izvori, potrebno je još utvrditi potanje i datum, kad se taj događaj zbio. Po našem izvoru A, koji je datiran 1. lipnja 1686., zna se, da je taj datum terminus post quem non. Naš izvor C, koji je datiran u Mlecima 27. travnja 1686., govori o upadu ulcinjskih gusara u vode Kvarnera, i to baš na otok Srakane (»à Canigole«),[27] uz detaljan opis događaja, koji upotpunjuje izvještaj našeg izvora A, tako da nam tijek događaja daju oba naša izvora, i izvor A i izvor C. Prema rečenomu zbio se napad Božavljana na ulcinjsku galeotu 25.–26. travnja 1686.

[20] Sr. Dr. A. M. Strgačić, Upadi osmanskih gusara u predjele zadarskih otoka. Zadarska revija II/4, 195–204; III/1, 44–53, Zadar 1953, 1954. – I posebni otisak, Zadar 1954.

[21] Vatikanski arhiv – Nunziat. Veneta – Arch. Avvisi 125, s. a. – Ispisi Zec V, 85.

[22] Vatikan. arhiv – Nunz. Veneta – Archivio Avvisi № 48 – Ispisi Zec V, 211.

[23] Vatikan. arh. – Nunz. Ven. – Arch. Avvisi № 128, Anno 1685. – Ispisi Zec V, 242.

[24] Vatikan. arh. – Nunz. Ven. – Arch. Avvisi № 48, s. a. – Ispisi Zec V. 218.

[25] Vatikan. arh. – Nunz. Venet. – Arch. Avvisi № 129, Anno 1686. – Ispisi Zec. V, 332.

[26] Vatikan. arh. – Nunz. Veneta – Arch. Avvisi № 146, Anno 1698 – Ispisi Zec V, 671.

[27] Upor. Dr. P. Skok, Slavenstvo i romanstvo na Jadranskim otocima, Zagreb 1950, 47; C. Jireček, Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters III, Denkschriften der kaiserl. Akademie der Wissenschaften, Philosoph. – histor. Klasse, Bd. 49, Wien 1904, 74.

Hronologija glavnih momenata tog događaja bila bi ova: 1. zarobljena je ulcinjska galeota 25.–26. travnja 1686; 2. molbi Božavljana, da im se daruje jedan turski zarobljenik, koga bi oni mijenjali za svog mještanina u turskom ropstvu, udovoljio je Senat dukalom od 9. svibnja 1686; 3. zadarski rektori izdali su 1. lipnja 1686. diplomu priznanja župniku Šaruniću Baćoki; 4. generalni providur Alessandro Molin je 11. lipnja 1689. izvršio naređenje Senata, da se Božavljanima izruči turski zarobljenik Hasan Alidervo, ali pošto prije Božavljani isplate fisku određenu svotu uime potraživanja tog turskog zarobljenika; 5. kad je nastala zabuna u imenu tog turskog zarobljenika i pitanje raščišćeno, izdaje 4. ožujka 1691. generalni providur o tome svoju terminaciju.

III. O mjestu, gdje se odigrala ta mala drama, potanko i detaljno govori naš izvor A. Jaka oluja, naime, bacila je ulcinjsku galeotu »na jedan otočić blizu sela Veli Rat«(»in un scoglietto uicino alla uilla di Ponte Bianche«). Izvor B govori samo, da su Božavljani »zarobili jedan brod ili ulcinjsku fustu sa svim gusarima u njoj« (»... benemerita uilla di Bosaua ... quale prese un legno, ouer fusta di Dulcigno con tutti i corsari che u'erano dentro«). Treći naš izvor, izvor C, govori, da je to bilo »u blizini zadarskih otoka« (»uicino a'scogli di Zara«). Izvoru C nije bitno za njegovu svrhu, da označi detaljno, kako je to učinio izvor A, gdje se odigrao taj događaj, već to daje u bitnim konturama, da ga uz pomoć izvora A i ostale detalje izvora C možemo sa sigurnošću postaviti u predjele Dugog otoka, u današnje selo Veli Rat.

Kod Velog Rata su sjeverno od današnjeg pomorskog svjetionika dva mala otočića zvana Baćili, gdje je najvjerojatnije oluja (lebićada?) nanijela ulcinjsku galeotu. Teže bi mogla doći u obzir druga dva mala otočića u vratima Maknarâ sa strane Jadrana, Golâc i Bršćâk.

Izvor C sadržava jedan detalj, koji zaslužuje, da se posebno pozabavimo njime. Taj se detalj odnosi na ubikaciju događaja. Ako se taj detalj uzme sam za sebe za polaznu točku zaključivanja, a bez pomoći i kontrole ostalih sada poznatih nam izvora A i B, može dovesti do netočnih rezultata. U izvoru C stoji, da je oluja nanijela ulcinjsku galeotu »blizu nekog velikog sela« (»uicino ad un gran uilla«), razumije se kod zadarskih otoka, i da su seljani tog »velikog sela« svladali ulcinjsku galeotu. Kad sam godine 1953. pisao o upadima osmanskih gusara u predjele zadarskih otoka[28] i poznavao samo naš izvor C, a nisu mi bili poznati ni naš izvor A, ni izvor B – taj detalj o »velikom selu« i podvigu njegovih seljana naveo me, da sam onda o ubikaciji tog događaja napisao, da je »*najvjerojatnije*« oluja bacila ulcinjsku galeotu na Kornatsko otočje, još uvijek u predjelima zadarskih otoka, ali s južne strane Dugog otoka, kao i to, da su seljani onog »velikog sela« izvora C bili Saljani. Koliko je ta pretpostavka bila vjerojatna, kada je bio poznat samo izvor C, toliko ona sada pada, kada su poznati i

[28] Dr. A. M. Strgačić, sp. dj., Zadarska revija III/1, Zadar 1954, 50, bilj. 126.

ostali izvori, koji točnije govore o samom događaju. To »veliko selo« izvora C mogu biti sva već spomenuta sela zajedno, premda je selo Sali od davnina najveće selo na Dugom otoku, kako je to i danas. Ta onda nabačena hipotetična tvrdnja, zasnovana na onda poznatim izvorima, sada dobiva drugo lice.

IV. Da bude prikaz potpun, treba još riješiti nejasnosti i nesugasje u nazivu tog ulcinjskog gusarskog broda. Po našem izvoru A bila je to jedna »galeotta«.[29] Izvor B, koji je vremenski udaljen od događaja punih 5 godina, govori općenito, da je to bio »un legno ouer fusta«.[30] Pa i izvor C zove one četiri lađe, od kojih su jednu zarobili Božavljani, fustama. – Ja sam sklon vjerovati prvom izvoru, našem izvoru A, da je to bila galeota s jednostavnog razloga, što je pisan neposredno iza samog događaja, t. j. oko 34 dana iza toga kako i radi toga, što je napisan u okolnostima, kada je još bila vrlo svježa uspomena i na sam događaj i na njegove pojedinosti, koji nijesu svagdašnji za zadarske otoke. Ktomu još i radi toga, jer je naš izvor A izdan od onih službenih funkcionara, kojima je po službi bio podnesen usmeni izvještaj od glavnog aktera te drame župnika Šarunića Baćoke, komu su pak ti službeni funkcionari sve to opisali u diplomi, koju su mu izručili kao glavnom junaku podviga. A ne smijemo zaboraviti, da su zarobljeni gusarski brod Božavljani poveli u Zadar i predali ga mletačkim vlastima, i oni su mogli utvrditi u zadarskoj luci, koja je vrsta broda to, kad su ga vidjeli i pregledali vlastitim očima. Dakle, pred ostalima izvorima, sigurno ima prednost naš izvor A, koji govori, da je brod, koji su zarobili Božavljani, bio oblika galeote.

Ništa ne smeta, što naš izvor B i C donose da je taj brod bio fusta. Ta, za izvor B je glavno, kako se razabira iz čitava konteksta, da su Božavljani zarobili jedan neprijateljski »brod ili fustu«, kako se i sam izražava. Za izvor C, koji iz Mletaka izvještava u Rim o jednom uspjehu kršćana, a neuspjehu nevjernika na moru, nije bitno ime broda. To tim većima, što su te vrste brodova prilično slične među sobom, a glavno im je obilježje brzina, da su mogle uspješno operirati zalijećući se duboko u gornji Jadran.

[29] Galeota je laki, manji brod oblika fuste, ali manjih razmjera od nje. Imao je 16 do 20 veslačkih klupa sa svake strane s po jednim veslačem. Barbarezi, t. j. mornari iz Maroka, Alžira, Tunisa i Tripolisa znali su graditi galeote i sa 25 klupa po strani. Galeote su bili lagani brodovi, uske krme i pramca bez nadgradnje. – Treccani, Enciclopedia italiana di scienze, lettere ed arti XXIV, Roma 1934, 347. – Sr. Josip Luetić, Galijica Dubrovačke Republike, Mornarički glasnik, Split 1959, 53–63. Tu je pisac dao studijicu o galijici–galeotti Dubrovačke Republike na osnovi materijala **Dubrovačkog Državnog arhiva. Po piscu su veće galijice** (»galeotte«) imale i 23 klupe. Taj laki brod je po podacima pisca dužine »preko 50 stopa, visine pojedine statve 7 stopa, širina u sredini 12, a visina u sredini 5,8 stopa« (sp. dj. 56).

[30] Fusta je laka lađa niska gaza, sa 18–22 postranske klupe svaka po dva vesla, usve 78–88 vesala. Ta vrsta broda dostizala je vrlo veliku brzinu. Imala je jedno jedro latinskog oblika. – Treccani, sp. dj. XXIV, 347.

HOW THE PEOPLE OF BOŽAVA CAPTURED AN ULCINJ GALLEON IN 1686

In the sequence of his study »Invasions of Turkish pirates into the region of the Zadar islands« (Zadarska revija II/4, 195–204; III/1, 44–53, Zadar 1953, 1954) the author reviews on the basis of new material from the Zadar State Archives an interesting case in 1686, when the people of the small village of Božava, or, better, of the group of villages embracing Božava, Soline, Veli Rat and Dragove, situated on Dugi Otok Island in front of Zadar, captured an Ulcinj galleon. During the so-called War of the St. League (1684–1699), which is known in the history of Venice also as the First Morean War, the uprisings of the Christian populations under Turkish rule in the Balkans – especially in Northern Dalmatia – caused the Republic of Venice to declare war on the Porte on the 12th February, 1684. This war was waged mainly on the continent, but there were frequent cases of piracy in the Adriatic, similarly as during the Candian War (1646–1669). Turkish vessels penetrated deep into the North Adriatic to commit acts of piracy.

Thus, in the latter half of April, 1686, four Turkish vessels penetrated deep into the North Adriatic and attacked the exposed island of Unije near Lošinj, looting whatever they could lay their hands on and taking children, women and the old vicar from Unije with them as slaves. A tempest forced the Turkish vessels to withdraw as soon as possible from the Adriatic, whilst one of the vessels was thrown onto an islet at a place near the village of Veli Rat on Veli Rat Island. While the pirates were repairing their damaged vessel on this islet, the vicar of the village of Veli Rat assembled his parishioners, and armed they attacked the pirates. The latter offered stiff resistance, and in the struggle the commander of the vessel and a few of his sailors lost their lives, while the rest surrendered. The number of pirates captured was 67. These pirates were taken together with the capitured ship to Zadar and handed over to Venetian authorities, while the Christian captives were freed. As the peasants of the village of Veli Rat had one of their men in Turkish captivity, they asked the Venetian authorities to give them a certain Turkish captive who was in Venetian hands to exchange for their own man. The Senate of Venice soon gave its assent. However, owing to a mistake in the name of the respective Turkish captive with the Venetians this exchange took several years to be effectuated.